

Louis Ginzberg
Legendy Židů
svazek 2

Copyright © 1938, 1958 by The Jewish Publication Society of America
© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2021
Translation © Václav Petr, 2021
(v tisku)

3. kapitola

Jób

1. Jób a patriarchové – 2. Jóbovo bohatství a dobročinnost – 3. Satan a Jób – 4. Jóbovo utrpení – 5. Čtyři přátelé – 6. Jóbovi je opět požehnáno

1. Jób a patriarchové

Jób, nejzbožnější příslušník nežidovského plemene, jaký kdy žil,¹ jeden z mála lidí, jimž přidělen byl čestný titul „služebník Boží“,² byl příbuzensky spřízněn s Jákobem hned ze dvou stran. Jednak byl vnukem Jákobova bratra, Ezaua, a zároveň zetěm samotného Jákoba, neboť jeho druhou ženou se stala Dína.³ Jednoznačně si zasloužil stát se členem patriarchovy rodiny, neboť byl dokonale přímý, bál se Boha a vystříhal se zla. Kdyby se neodchýlil od podřízení se Boží vůli v čase velké zkoušky, již byl podroben, a kdyby nereptal proti Bohu, jméno jeho by nepochybně připojeno bylo v modlitbách ke jménu Božimu a lidé by se modlili k Bohu Jóbovu stejně často, jako se modlí k Bohu Abrahamovu, Izákovu a Jákobovu. Na rozdíl od posledně zmíněných tří otců však nebyl shledán dostatečně nezdolným a neochvějným, a tak Jób ztratil čest, kterou jej Bůh chtěl poctít.

¹DR 2, 4; viz též zde pozn. 4.

²ARN 43. 121. Zde je uvedeno celkem osmnáct subjektů, jimž Bůh udělil titul „služebníka Svého“: Abraham, Jákob, Izrael, Mesiáš, Mojžíš, Jozue, Káleb, David, Izajáš, Eliakim (*Izajáš* 22, 2), Jób, Daniel, Chananjáš, Mišael, Azarjáš, Nebúkadnesar, Zerubábel a andělé. Výraz „služebník Boží“, používaný k oslovení osoby a objevující se ve středověké rabínské literatuře, se začal používat v důsledku arabského vlivu. Vzhledem k tomu, že se vyskytuje ve spise *Cava'at Naftali*, je to jen další důkaz, že je tento spis novějšího data.

³*Bava batra* 15a-15b, kde jsou uvedeny následující názory na období, kdy Jób působil: 1) byl současným Mojžíšovým a žil v Palestině, když do země pronikli zvědové; 2) narodil se v době, kdy Izraelci sestoupili do Egypta, a zemřel v době exodu; 3) žil v období soudců; 4) byl současným Šalomounovým; 5) Nebúkadnesarovým; 6) Achašveróšovým; 7) byl mezi těmi, kteří se vrátili z babylónského zajetí do Palestiny a založil školu v Tiberiadě. Ve výše zmíněné pasáži *Bava batra* se dále uvádí, že podle názoru většiny učenců byl Jób Žid, neboť měl dar prorocký, jímž obdařeni byli po Mojžíšově smrti výhradně Izraelci (viz také zde III, 6: 1). V citované talmudické pasáži je uvedeno i racionalistické vysvětlení, podle něhož Jób není historickou, ale fiktivní postavou; viz však responsum rabi Haj gaona, citované v Šu'ajb, *Devarim* 100b, kde se praví: **אִיּוֹב לֹא הָיָה וְלֹא נִבְרָא אֱלֹהִים לְמַשְׁלָה**, „účelem života Jóbova bylo posloužit jako vzor“; dále viz i Masnut: *Ma'ajan ganim* 3. Pro další odkazy na Jóba ve starší rabínské literatuře viz *Seder 'olam* 3; *Mechilta RS* 27; *Tlmd jerušalmi*, *Sota* 5, 20c; *BR* 57, 4 a paralelní pasáže citované Theodorem. Ohledně představy z citované pasáže *BR*, podle níž byl Jób současným Abrahamovým, viz Chajim Vital: *Likutej ha-šas* (začátek komentáře k Jób) a

Šalšelet ha-kabala 13a, kde se praví, že Ús, Abrahamův synovec, zemřel bez potomků, načež se Búz oženil s ženou Úsovou a z tohoto spojení vzešel Jób; viz také *Jelamdenu in Jalkut I*, 766. Co se týká ztotožnění Jóba s Jóbabem, viz také zde pozn. 13-14, ale i 325 k I, 6: 25. Ohledně Díny viz pozn. 35. Ohledně Jóba viz také II, 4: 3-4, 16, 19, 21, 26, 28, ale také III, 1: 3 a III, 4: 15 a pozn. 51 a 52. V novější době vzniklo podezření, že památník arabského generála Ajjúba v Konstantinopoli je vlastně věnován Jóbovi; viz Strashun, Matityahu in: *Ha-Maggid IX*, 13 a Freimann, Aron (ed.): *Injane Šabtaj Cvi* 17. Navzdory různorodým a protichůdným názorům na Jóbovu národnost a dobu, v níž žil, lze s jistotou prohlásit, že je ve staré legendě považován za současníka patriarchů a že jim byl přátelsky nakloněn (viz také zde I, 6: 4). V pozdějších agadických vyprávěních se však zdůrazňuje, že člověk tak laskavý a zbožný, jakým byl Jób, nemohl být nežidovského původu, a že byl tudíž Žid; viz také *Bava batra* 15a-15b a zde následující poznámku. Órigenés (*Contra Celsum* 6, 43) zakládá své předpoklady na dodatku *Septuaginty* k *Jób* a domnívá se, že Jób žil dlouho před Mojžíšem (viz také zde I, 6: 4), zatímco Metoděj z Olympu (citován ve Fótios, *Bibliotheca VII*) a Efrém Syrský (na začátku komentáře k *Jób*) tvrdí, že autorem knihy *Jób* byl Mojžíš, což je představa, se kterou se setkáváme i v citovaných pasážích *Tlmd bavli* a *Tlmd jerušalmi*; viz také zde pozn. 14 (závěr). Je třeba poznamenat, že také *Trgm k Jób* (viz také 3, 18; 4, 7; 5, 17; 14, 18; 15, 10, 20, 29), podobně jako stará agada, nachází v této knize nesmírné množství vodítek, jež se týkají života patriarchů; viz také Schwartz, Israel: *Tikvat Enosh*; Wiernikowski, Isaak: *Das Buch Hiob nach der Auffassung der rabbinischen Literatur in der ersten fünf nachchristlichen Jahrhunderten, Aggada* (Frankfurt, 1893).

„Proč reptal jsi, když stihlo tě soužení?“ vyčítal mu Hospodin netrpělivost. „To sis myslel, že jsi hodnotnější než Adam, jehož stvořil jsem vlastníma rukama a jehož jsem i s potomky jeho odsoudil k smrti za jediné přestoupení? A Adam nereptal. Ty zajisté nejsi důležitější než Abraham, jehož podrobil jsem mnoha zkouškám, a když zeptal se mne: ‚Podle čeho poznám, že zdědím tuto zemi?‘ odpověděl jsem: ‚S jistotou vědět budeš jen to, že símě tvé stane se cizincem v zemi, jež nebude jeho, a sloužit bude cizincům, kteří soužit ho budou po dobu čtyř set let.‘ A nezareptal. Doufám, že se nepovyšuješ nad Mojžíše? Jemu nedovoliť jsem vstoupit do země zaslíbené jen za to, že řekl: ‚Poslyšte, odbojníci! To vám ze skaliska tohoto máme vyvést vodu?‘ Přesto nezareptal. Jsi snad cennější než Áron, jemuž prokázal jsem větší čest než kterékoli jiné stvořené bytosti, neboť než vstoupil do nejsvětější svatyně, poslal jsem z ní anděly pryč? A přesto, když zahynuli dva synové jeho, nezareptal.“⁴

⁴PR 47, 190b-191a. Text není zcela přesný; v 191a, 1, 20 má být: אדם; 21 má být גדול אלא

מראות ולא קרא חגר; 1, 24 má být מראה ולא קרא חגר. Ohledně Boha jako Boha otců viz zde text I, 6: 23; viz také II, 4: 19 a 24. Ohledně slov nedbale pronesených Abrahamem viz zde pozn. 110 k I, 6: 7. Co se týká toho, že Adam byl stvořen Bohem vlastnoručně, viz I, 2: 1. Ohledně představy, podle níž andělé do svatyně nejsvětější nevstupují, viz text III, 3: 15-16. Mezi patriarchy a Jóbem existoval rozdíl i v tom, že Jób sloužil Bohu jen ze strachu (v *Sota* 5, 5 je toto pojetí uvedeno jako názor rabana Jochanana ben Zakaje, ačkoli posledně zmíněná autorita naopak říká, že Jób Boha miloval; dále viz *Sota* 31a; *Tlmd jerušalmi* 5. 20c; *ARN* 45, 124; *Zohar* II, 33b), zatímco Abraham Bohu sloužil z lásky. Co se týká nižšího postavení Jóba vůči patriarchům, viz *DR* 2, 4; *Tehilim* 26. 16; *Agadat Be-rešit* 9, 26; viz také traktát *Semachot* 8, kde se zdůrazňuje Jóbův nedostatek trpělivosti a jeho troufalost dohadovat se s Bohem; viz též poznámku následující.

Rozdíl mezi Jóbem a patriarchy patrný je ze slov Jóbových a ze slov, jež pronesl Abraham. Když Abraham oslovoval Boha, řekl: „Přece neudělal bys něco takového a neusmrtil spolu se svévolníkem spravedlivého; pak by na tom byl spravedlivý stejně jako svévolník.“

Jób naopak Boha osočil: „Jedno jest to, a proto říkám: On skoncuje s bezúhonným jako se svévolníkem.“

Oběma odplaceno bylo po zásluze: odměněn byl Abraham, Jób potrestán.⁵

⁵*BR* 49, 9; *Tnchm B. I*, 99; *Tnchm, Va-jera* 5. Jób byl lepší než generace Babylónské věže, ne však tak dobrý jako Abraham. Posledně zmíněný patriarcha neochvějně obstál ve zkoušce deseti pokusů, leč Jób ani v jedině; viz Rašihovo midrašická citace (nejspíš pozdější dodatek) a Masnut v komentáři k *Jób* 1, 3.

Přesvědčený, že utrpení jeho je nezasloužené, měl Jób tu drzost říci Bohu: „Hospodine, Pane světa, dobytčata stvořil jsi s rozpolcenými kopyty a osly s kopyty nerozdělenými, ráj i peklo jsi stvořil, spravedlivého i svévolníka. Všechno můžeš, žádný záměr Tobě není v očích Tvých neproveditelný.“

Přátelé Jóbovi odpověděli: „Je pravda, že Bůh stvořil náklonnost ke zlému, ale poskytl také proti ní člověku lék, Tóru. Svěvolníci se proto nemohou vyvinut a přehazovat vinu svou na Boha.“

Příčina, proč nevyvaroval se Jób výstředních výroků svých, spočívala v tom, že popíral vzkříšení mrtvých. Jen z hlediska pozemské štěstěny posuzoval blahobyt svévolníků a soužení zbožných. Z mylného předpokladu vyvozoval, že trest, který jej stihl, nebyl vůbec určen jemu. Podle Jóba se Bůh zmýlil. Seslal na něho utrpení, jež určené bylo některému hříšníkovi.

„Mnoho vlasů stvořil jsem na hlavě člověka,“ vysvětloval Bůh, „a každý vlas má svůj vlastní kořínek, neboť kdyby dva vlasy čerpały výživu z jediného kořínku, člověk pozbyl by zraku očí svých. Nikdy se nestalo, aby se kořínek ocitl na nesprávném místě. Domníváš se, že prohodil jsem Jóba s někým cizím? Mnoho kapek deště nechal jsem spadnout z nebes, ale pro každou kapku existuje v mracích jedinečná forma, neboť kdyby z jedné šablony spadnout měly kapky dvě, půda stala by se tak bahnitou, že by z ní nic nevyrostlo. Nikdy nestalo se, že by se jedna forma zaměnila za jinou. Tvrdíš, že spletl jsem si někoho s Jóbem? Mnoho blesků nechal jsem sjet z nebe, leč každý z nich dodržuje svou vlastní trasu, neboť kdyby dva blesky sjely stejnou cestou, zničily by celý svět. Nikdy se nestalo, že by byly dvě trasy zaměněny. Myslíš, že zaměnil jsem Jóba za někoho jiného? Gazela rodí potomka svého na nejvyšším výběžku skaliska, a kdybych nevyšlal orla svého, aby donesl mládě matce, roztříštilo by se v hlubině. Kdyby se orel neobjevil v pravý čas, ale o minutu dříve či později, gazelí mládě propadlo by smrti. Nikdy se nestalo, že zmeškána by byla náležitá minuta. Míniš tedy, že spletl jsem si Jóba s jiným? Laň stažené má lůno, a nebýt toho, že jí ve vhodné vteřině posílám draka, jenž nahryzne lůno její a tím ho uvolní, nikdy by neporodila. Kdyby nedostavil se drak v pravý čas, ale o vteřinu dříve či později, laň i kolouch nepřezili by. Nikdy se nestalo, že bych o vteřinu meškal. Stále soudíš, že někoho jiného zaměnil jsem za Jóba?“

Navzdory neodpuštělným výrokům Jóbovým však podrážděn byl Bůh tvrdým odsudkem, kterým Jóba nešetřili přátelé jeho. „Člověk by neměl být hnán k zodpovědnosti za to, co učinil v mučivých úzkostech.“ A Jóbova trýzeň vskuku byla neúnosná.⁶

⁶*Bava batra* 16a-16b. Zde je zaznamenána i obhajoba Jóbovy nevíry. – Ohledně vlasového kořínku viz také *Tnchm B. III*, 35; *VR* 15, 3; *Chaserot*, n. 30; *2 Sefer alfa beta de-ben Sira* 24 (zde najdeme i postřehy ohledně dešťových kapek; viz také *2 Henoch* 40, 8). V *BR* 4, 4 se praví: „Někdy se Bůh zjevuje člověku v jeho vlasech, jak stalo se i v případě Jóbův;“ viz také *ŠR* 3, 6; *PR* 47, 190a; *Nida* 52a; *Matouš* 10, 30, kde se píše: „U vás pak spočteny jsou i všechny vlasy na hlavě.“ Ohledně gazely viz *Šemuel* 9, 73.

2. Jóbovo bohatství a dobročinnost

Jednou se Jóba tázali, co považoval za nejtěžší ránu, kterou byl zasažen. „Radost nepřátel mých z neštěstí mého,“ odvětil Jób.⁷ A když po Satanových nařčeních chtěl Bůh vědět, co by Jób upřednostnil, zda chudobu nebo tělesné utrpení, vybral si Jób bolest, řka: „Hospodine, Pane celého světa, ztrestej tělo mé soužením všeho druhu, jen uchraň mě před bídou a nouzí.“⁸

⁷*Ben ha-melech ve-ha-nazir* (Kníže a poustevník) 12.

⁸ŠR 31, 12; z toho však je patrná Jóbova značná slabost, neboť i když sám žádal, aby stížen byl tělesným utrpením, reptal proti Bohu, když se tak opravdu stalo.

Chudoba zdála se mu být větší pohromou, neboť před těmito těžkými zkouškami zastával zásluhou nezměrného bohatství svého vysoce významné postavení. Bůh mu milostivě umožnil zakusit, jak to bude vypadat v mesiášském období. Krátce poté, co zoral pole, mohl sklízet; jakmile zasel semena do brázd, vyklíčila, vyrostla a uzrála v úrodu. Stejně úspěšně se mu vedlo s dobytkem. Ovce jeho zabíjely vlky, leč divá zvěř jim nikdy neublížila.⁹ Ovcí měl celkem jedno sto a třicet tisíc kusů a tato stáda hlídána byla osmi sty psy – o dvou stovkách psů, kteří střežili dům jeho ani nemluvě. Kromě toho sestávala stáda jeho z tři set a čtyřiceti tisíc oslů a tři tisíce pěti set spřežení skotu. Veškerý majetek tento nebyl využíván k nevázanému požitkářství, ale pro dobro chudých a potřebných, jež Jób oblékal a krmil a zajišťoval jim všechny ostatní nezbytné věci. Aby to vše zvládl, najímal si také lodě a převážel zásoby do všech měst a sídel, v nichž žili strádající. Jóbův dům vybaven byl na všech čtyřech stranách vstupními dveřmi, jimiž vcházet mohli nuzáci a pocestní bez ohledu na to, odkud přicházeli. V domě jeho trvale připraveno bylo třicet stolů, jež prohýbaly se pod vybranými lahůdkami, a dvanáct stolů navíc, vyhrazených jen vdovám, aby každý, kdo vejde, našel, po čem srdce jeho prahlo. Jóbův přístup k chudým byl natolik ušlechtilý, že zaměstnával služebníky, kteří o ně nepřetržitě pečovali. Hosté jeho, uchvácení jeho dobročinností, často sami se nabízeli, že budou zdarma v domě jeho obsluhovat chudé, leč Jób vždycky trval na tom, že jim za služby jejich zaplatí. Když požádán byl o půjčku a dlužník, který potřeboval peníze na obchodní účely, se zavázal, že část zisku věnuje chudým, Jób nepožadoval s výjimkou podpisu žádné záruky. A pokud se tím či oním nedopatřením stalo, že dlužník nebyl schopen splnit závazek svůj, štedrý věřitel mu úpis vrátil nebo tento doklad před očima jeho roztrhal na kousky.

⁹*Bava batra* 15b-16a. *PK* 7, 65b-66a; *PR* 17, 88b; *VR* 17, 4; *Rút raba* 1, 5; *Kohelet* 9, 11; viz též midrašické citáty v *Jalkut ha-Machiri* k *Ámos* 9, 13 a v komentáři rabiho Izáka ha-Kohena k *Jób* 1, 14; viz však *Leket midrašim* 4b. V době sklizně mraky obvykle visely nad Jóbovými poli, aby obilí jeho netrpělo ani vlhkostí, ani extrémním horkem; viz *Tnchm B. I.*, 133. Jakmile Jób věnoval někomu byt i jen drobnou minci, obdržel za to požehnání, viz výše citovanou pasáž z *Bava batra*; *Pesachim* 112a; *BR* 39, 11.

Jóbovi navíc nestačilo, že materiálně uspokojoval potřeby těch, kteří jej prosili o pomoc. Snažil se jim také zprostředkovat poznání Boha. Po jídle mívával ve zvyku hrát na hudební nástroje, a pak vybídl posluchače, aby zpívali s ním chvalozpěvy na Boha. Při takových příležitostech se nerozpákoval hrát na loutnu, zatímco ostatní muzikanti odpočívali.¹⁰

¹⁰*Závěť Jóbova* 3. Je třeba zmínit následující paralely z rabínské literatury: *Tnchm B. I.*, 161-162 (poznámky ohledně Jákobových stád a psů); popisy Jóbovy pohostinnosti a štedrosti v podstatě kopírují legendu o Abrahamovi; viz také zde text I, 5: 25. V *ARN* 7, 33-34 (2. verze 14, 33) se zdůrazňuje, že Abraham byl mnohem lepší než Jób, který se přátelil jen s potřebnými,

kteří jej přišli poprosit o pomoc, zatímco Abraham vyvíjel velké úsilí a aktivně vyhledával ty, kteří pomoc potřebovali; Abraham navíc obšťastňoval lahůdkami a luxusním zbožím i ty chudé, kteří na takové věci vůbec nebyli zvyklí; dále viz *ARN* 163-164. V *Tnchm B. V*, 25 se vypichuje skutečnost, že Jób přísně dodržoval zemědělské zákony, a proto byl tak udiven, když upadl do bídy.

Zvláštní zájem projevoval Jób o osudy vdov a sirotků. Často vyhověl, když žádán byl o návštěvu u nemocných, bohatých i chudých, a když to bylo nezbytné, přivedl si s sebou lékaře. Pakliže se ukázalo, že nemocný nemá žádnou naději na vyléčení, poskytoval postižené rodině rady a útěchu. Začala-li žena nevléčitelně nemocného bédovat a plakat, povzbuzoval ji například slovy: „Vždycky důvěřuj milosti a milosrdenství Božímu. Dodnes tě Bůh neopustil a ode dneška tě nenechá na holičkách. Manžel tvůj se uzdraví a opět živit bude rodinu svou jako dosud. Pokud však – chraň Bůh – manžel tvůj zemře, Nebesa jsou mi svědkem, že zajistím obživu tobě i dětem tvým.“

Jakmile to dořekl, poslal pro notáře a přiměl jej sepsat dokument, který pak Jób před svědky podepsal. Zavazoval se v něm, že v případě ztráty hlavy rodiny bude pečovat o pozůstalé. Obvykle se Jób od nemocného muže dočkal pozhánání a vděčnosti od zoufalé ženy.¹¹

¹¹Midraš citovaný v Masnutově komentáři k *Jób* 29, 13, začleněného pak do *Leket midrašim* 6b-7a.

Bylo-li to nutné, dokázal být Jób i přísný, zvláště když šlo o to, aby chudý dostal, na co měl právo. Když se například vědělo, že jednou ze zúčastněných stran soudního sporu je známý násilník, obklopil se Jób svou vojenskou družinou a nahnal hrubiánovi strach. Násilník se pak rád podrobil jeho rozhodnutí.¹²

¹²*PR* 33, 149b-150a; dále viz midrašickou citaci v *Leket midrašim* 7b-8a. Jóbova modlitba byla vždy čistá a ryzí, neboť na jeho panství nebylo nic, co by bylo získáno nekalými metodami; viz *ŠR* 22 (v závěru).

I snažil se Jób vštěpovat štědrost dětem svým tím, že je nabádal, aby si zvykly čekat na chudé. Po ranní hostině štědře obětoval Bohu, a spolu s dary na oltáři se obětiny jeho rozdělily mezi potřebné.

„Berte a pomozte si,“ vybízel je Jób, „a modlete se za děti moje. Může být, že zhřešily a zlořečily v srdci proti Bohu a v nabubřelosti srdcí svých říkaly si: „Jsme dětmi tohoto zámožného muže. Všechny tyhle věci nám patří; je to náš majetek. Proč měly bychom sloužit chudým?““

3. Satan a Jób

Jóbův šťastný život, v němž Bůh nacházel zalíbení po mnoho let, provokoval Satana, jehož nevraživost vůči Jóbovi trvala již delší dobu. Poblíž domu Jóbova stávala modla, kterou lidé uctívali, když tu náhle zaplavily srdce Jóbovo pochybnosti.

„Je modla tato,“ tázal se Jób v duchu sám sebe, „skutečně stvořitelem nebe a země? Jak mohl bych se dozvědět pravdu?“

Následující noci uslyšel hlas, který na něho volal: „Jóbabe! Jóbabe! Povstaň, povím ti, kdo je ten, jehož si přeješ poznat. Ten, jemuž lidé přinášejí obětiny, není Bohem, nýbrž výtvořem pokušitele. Pokušitel jeho prostřednictvím jen klame lidi.“

Když uslyšel Jób tento hlas, vrhl se tváří k zemi. „Pane,“ zašeptal, „je-li modla tato výtvořem pokušitele, dovol mi tedy, abych ji zničil. Nikdo mi v tom nezabrání, neboť králem jsem této země.“¹³

¹³*Závěť Jóbova* 1. Abraham, Jób a Chizkijáš (ač všichni žili v prostředí oplývajícími nepravostmi) poznali Boha z vlastní vůle; ve dnech příštích pak Mesiáš učiní totéž; viz *Bar* 14, 2. Ohledně ztotožnění Jóba s Jóbabem viz i následující poznámku.

Jób, či Jóbab, jak někdy bývá nazýván, byl vskutku králem Edómu, země, kde spřádají se proti Bohu hříšné plány, pročež se zemi této říká také Ús, „právní zástupce“.¹⁴

¹⁴Aristeas (in: Eusebios z Kaisareie: *Praeparatio evangelica* 9, 25, 430d-431) je s velkou pravděpodobností nejstarší pramen, v němž je Jób ztotožněn s Jóbabem (synem Zerachovým, jenž synem byl Reúelovým, jenž synem byl Ezauovým), i když je docela dobře možné, že toto ztotožnění bylo známo i autorům *Septuaginty*. Pramenem shodných postřehů, jež najdeme v některých rukopisech *Septuaginty* jako dovětky ke knize *Jób*, je *Aristeas*; viz také důkladný rozbor této otázky ve Freudenthal, Jacob: *Hellenistische Studien* 136-141. Posledně jmenovaný autor však přehlédl skutečnost, že ve starší rabínské literatuře je Elífaz, Jóbův přítel, ztotožněn se synem Ezauovým, jenž má stejné jméno; viz zde I, 6: 8. Fragment targumu, který publikoval Samuel David Luzzatto (אגרות שד"ל 741), kde je toto ztotožnění uvedeno, je ve své nynější podobě nejspíš pozdního data. Podle toho je třeba opravit i Ginzbergovy poznámky v *Die Haggada bei den Kirchenvätern* 123. V targumu לולבא = חמר, a tudíž ברא הניינא דלול = Zerach, druhý syn Támařin. *Závěť Jóbova* 1 je chybný verš, neboť Jób tam říká: „Jsem ze synů (potomků?) Ezauových; mým bratrem je Náchor“, což není možné. Buď je třeba místo „mým bratrem“ dosadit „mým otcem“ (podle pojetí, že je Jób totožný s Úsem, synem Náchorovým, viz pozn. 3) a slova „ze synů Ezauových“ jsou převzatou glosou z dovětky v *Septuagintě*, anebo je třeba místo „Náchor“ dosadit „Zerach“. Ohledně názoru, že Ús je totožný s Jóbem (*Genesis* 22, 21) však viz *Tnchm B. IV*, 73 (což je pramen pro Rašiho komentář k *Jób* 1, 1; ohledně Rašiho poznámky, že ערץ = עצה, viz *BR* 57, 4) a midrašickou citaci v *Leket midrašim* 4a, kde Ús = Edóm, což je narážka na *Pláč* 4, 21. Ohledně pojetí u církevních otců – Órigenés: *Ezechiel, homilie IV (Job, qui temporibus patriarcharum et Moses vixisse...)*, Jeroným ke *Genesis (Hus, de cuius stirpe Job descendit)* a *Afrahat* 215 (Jób žil jedno sto a deset let) – viz též Ginzberg: *Die Haggada bei den Kirchenvätern* 123-124 a pozn. 3.

I nepřestával hlas hovořit. Představil se jako archanděl Boží a zjevil posluchači svému, že Jób přivolá na sebe nepřátelství Satanovo a v důsledku toho i mnoho utrpení tím, že modlu zničí. Pokud se však, pokračoval archanděl, nenechá Jób zlomit, promění Bůh utrpení jeho v radost a Jóbovo jméno oslavováno bude mnoha lidskými pokoleními a Jób získá podíl na vzkříšení k životu věčnému.

„Z lásky k Bohu,“ odpověděl Jób hlasu, „připraven jsem to všechno přestát až do dne smrti své. Nezastavím se před ničím.“

Nyní Jób povstal a provázen padesáti muži vypravil se k modle a zničil ji. Věděl již, že se k němu Satan bude snažit dostat a pokoušet jej, a tak nařídil strážným, aby k němu nikoho nepouštěli. Poté uchýlil se do komůrky své. Odhadl to správně. Satan se okamžitě objevil v podobě žebráka a dožadoval se rozhovoru s Jóbem. Hlídka však splnila příkaz a dovnitř jej nevpustila. Pak přišel žebravý mnich s prosbou o přimluvu u Jóba, neboť zoufale potřeboval kousek chleba. Jób nicméně věděl, že i to je Satan, a tak mu vzkázal: „Neočekávej ode mě, že budeš jíst chléb můj, neboť ten je ti odepřen,“ leč zároveň vtiskl strážnému do dlaně kousek spáleného chleba pro Satana. Muž se však styděl odevzdat žebrákovi spálený chléb, a tak ho

nahradil kouskem dobrého chleba. Satan věděl, že sluha nesplnil pánův příkaz, a otevřeně mu to vyčetl. I došel tedy sluha pro spálený chléb, podal ho Satanovi a zopakoval Jóbova slova.

„Tak jako je spálený chléb tento,“ odpověděl pohotově Satan, „tak i já znetvořím tělo tvé.“

„Čiň, jak libo,“ odušil Jób, „uskutečni plán svůj. Co se mne týká, připraven jsem trpět, ať už na mne sešleš jakoukoli pohromu.“

I dostavil se Satan osobně za Bohem a zapřísahal Jej, aby vydal Jóba do moci jeho,¹⁵ řka: „Procházel jsem zemi křížem krážem, prošel jsem ji od konce do konce, a nesetkal jsem se s nikým tak zbožným, jako byl Abraham. Slíbil jsi mu celou zemi palestinskou, a přesto si nestěžoval, i když po nějaký čas nemohl sehnat ani pohřebiště, kam uložil by Sáru.¹⁶ A co se týče Jóba, pravda je, že nepotkal jsem nikoho, kdo by se mu v lásce k Tobě rovnal, leč vydáš-li mi jej do rukou, obrátím srdce jeho proti Tobě.“

¹⁵*Závěť Jóbova 1-2.* Sláva, která přislíbena byla Jóbovi, se patrně váže k legendě, citované zde v textu II, 3: 1, kde si Bůh přeje spojit jméno Své se jménem Jóbovým. V židovských legendách se často vyskytuje Satan v podobě žebráka, viz třeba pozn. 226 k I, 5: 26. Kabalisté upozorňují, že Satan by nad Jóbem neměl žádnou moc, kdyby Jób nepřinášel místo obětí zápalných také oběti, na nichž měla podíl i „druhá strana“ (Satan = materiální, hmotný svět); viz *Jalkut Reuveni, Leviticus 1, 3.* Ve VR 7, 3 se praví: „Oběti zápalné jsou usmířením za hříšné myšlenky, a Jób si nebyl jistý, zda synové jeho, kteří jako knížata pořádali četné hostiny (podle jiných autorů se hodokvasy, jež jsou zmiňované v Písmu, vztahují na jejich svatební hostiny), nezhrěšili v srdcích svých. – Ohledně Jóbovy lásky k Bohu viz i pozn. 4. Ohledně výrazů רשור ורטל a גתן רשור s ohledem na moc, kterou si Satan pro sebe od Boha vyžadoval, viz *Bava batra 16a; ARN 164* (v příběhu o Jóbovi); midrašická citace v *Leket midrašim 46*; viz též *Trgm k Jób 1, 12.*

¹⁶*Bava batra 16a*; viz také zde pozn. 260 k I, 5: 29 a pozn. 39.

„Satane, Satane,“ zavzdychal Bůh, „to vůbec neznáš služebníka mého, Jóba? Vždyť nemá na zemi sobě rovného!“

Satan nicméně neúnavně žádal, aby Jób vydán byl do jeho rukou, a Bůh nakonec svolil a dal mu plnou moc nad Jóbovým majetkem.¹⁷

¹⁷*ARN 164* (מלך = מלך); ale jde určitě o pozdější dodatek.

Onen den, kdy Satan Jóba před Bohem obviňoval, byl dnem novoročním, kdy skutky dobré i zlé posuzovány jsou před tváří Boží.¹⁸

¹⁸*Trgm k Jób 1, 6*, což je velmi pravděpodobně pramenem tohoto přístupu u středověkých autorů, jako byl Raši, Ibn Ezra, rabi Josef Karo, Masnut, rabi Nisim Gaon v *Chasidim 31*; *Šekel 26*; *Zohar II, 32b*; *III, 231*; *Leket midrašim 4b*; viz také Ginzbergovu poznámku in: *Ha-Zofeh III, str. 187.*

4. Jóbovo utrpení

Satan, vybaven neomezenou mocí, úspěšně připravil Jóba o veškerý majetek. Část dobytka jeho zahynula v ohni, druhou část odvedli si Jóbovi nepřátelé. Nejvíce však Jóba bolelo, že obrátili se proti němu ti, k nimž byl tak štědrý, a sebrali mu to, co vlastnil.¹⁹

¹⁹*Závěť Jóbova 4*; zpočátku Milosrdný šetří duše; proto nejprve zbavil Jóba bohatství, a pak teprve sáhl na život jeho dětem; viz *VR 17, 4* a další prameny citované zde v pozn. 9.

Mezi nepřátele, kteří jej napadli, patřila také Lilit, královna ze Sáby.²⁰ Žila ve velké vzdálenosti od Jóbova sídla, a tak jí – a armádě její – zabralo tři roky, než k němu ze sídla svého dorazila. Poté, co pobila muže, jimž Jób svěřil péči o všechny svoje voly a osly, všechna zvířata jeho si přivlastnila. Jeden muž se zachránil. Zraněný a potlučený v sobě našel jen tolik sil, aby Jóbovi pověděl o ztrátách, a pak se zhroutil a zemřel. Ovce, jež královna ze Sáby ušetřila, odvedli zase Chaldejci.

²⁰Trgm k *Jób* 1, 15 (viz také příslušný Masnutův komentář). Království Lilit se v našem textu nazývá זמרגד („Zmargad“); viz také Krauss, Samuel: *Griechische und lateinische Lehnwörter im Talmud, Midrasch und Targum*, kde je citována příslušná literatura. Královna ze Sáby je mezi Araby rovněž považována za démonku a v jednom velmi starém prameni dokonce za velkou čarodějnici; viz také zde pozn. 55 k IV, 5: 5.

V prvním popudu Jóba napadlo, že proti těmto záškodníkům vytáhne do války, leč když se dozvěděl, že část majetku jeho pozřena byla ohněm nebeským, upustil od toho.

„Když se proti mně obracejí nebesa,“ usoudil Jób, „nezmohu ničeho.“²¹

²¹V midrašickém prameni, který využil rabi Izák ha-Kohen ve svém komentáři, se praví: „Hle, jak Bůh dlouho váhal s vykonáním trestu, jenž vynesena byl nad Jóbem. Tři roky žil Jób nerušeně v obci Karnajim, leč když synové jeho zhřešili, královna ze Sáby na ně zaútočila a sebrala jim jejich majetek.“ Vzdálenost ze Sáby do Palestiny je značně veliká – podle některých pramenů ji lze překonat až za sedm let (viz také zde IV, 5: 4). Uvažovalo se tedy, že mezi vynesením nebeského rozsudku a vykonáním trestu musely uplynout nejméně tři roky. Proto královna ze Sáby vytáhla proti Jóbovi bezprostředně po vynesení rozsudku a dorazila na místo potrestání o tři roky později. Církevní otcové i mohamedáni se shodují v tom, že Jób přebýval v Karnajimu; viz také Schlatter, A.: *Verkanntes Griechisch* 55; Klein, Samuel: *Die Baraita der vierundzwanzig Priesterabteilungen* 81 (*Zeitschrift der Deutschen Palästina-Vereins* Bd. 34) a Apt, Naftali: *Die Hioberzählung in der arabischen Literatur* 2b. (arabský text). Zdá se, že podle jiné místní legendy byla sídlem Jóbovým „Magdala barvířů“, což by bylo v souladu s midrašickým tvrzením (na počátku této poznámky), podle něhož synové Jóbovi pochodovali z Karnajimu celým údolím Jordánu (אבלון) viz citovaná pasáž ze Schlattera) až do „Magdaly barvířů“, kde je dostihla smrt.

Neuspokojen dosavadními výsledky, vzal na sebe Satan podobu perského krále a obklíčil město, v němž Jób sídlil. Poté, co město obsadil, promluvil k jeho obyvatelům: „Tady ten chlapík, Jób, přivlastnil si veškeré zboží světa a ostatním lidem nenechal nic. A zbořil také chrám boha našeho. Nyní zaplatí za ničemné skutky svoje. Pojd'te se mnou, vypleníme dům jeho.“

Zpočátku lidé odmítali naslouchat Satanovým slovům. Obávali se, že dcery a synové Jóbovi mohli by proti nim později povstat a pomstít se za újmu otci jejich způsobenou. Když však Satan strhl dům, v němž děti Jóbovy shromážděny byly, a všichni potomci v troskách zahynuli, učinili lidé, co po nich Satan žádal, a dům Jóbův vydrancovali a vyloupili.

I viděl Satan, že ani ztráta veškerého majetku, ani smrt dětí jeho nepohnula srdcem zbožného Jóba, a tak podruhé předstoupil před Boha a žádal jej, aby Jóba – přímo jeho osobně – vydal mu Hospodin do rukou. Bůh žádosti vyhověl, ale vymínil si, že Satan získá moc pouze nad Jóbovým tělem a nesmí se ani dotknout jeho duše.²² V jistém smyslu na tom byl Satan hůř než Jób. Byl v postavení otroka, jemuž pánem nařizeno bylo rozbít džbán s podmínkou, že nerozlijí víno.²³

²²*Závěť Jóbova 4*; Persie a země chaldejská jsou ztotožněny; viz též *Jób 1, 17*.

²³*Bava batra 16a*.

I uvedl Satan na dům Jóbův strašlivou bouři. Silným větrem stržen byl Jób z trůnu a kvůli poryvům tří celé hodiny ležel na podlaze. Pak ranil Satan tělo jeho malomocenstvím od chodidel jeho až po korunu, takže Jób nucen byl odejít z domu a posadit se za městem do hromady popela,²⁴ neboť dolní končetiny jeho pokryty byly ošklivými vředy, z nichž mohl do popela odtékat hnis. Horní část těla jeho obsypala se suchými boláky, jež působily mu nesnesitelné svědění. I začal se Jób divoce drásat nehty, až boláky odpadly i s konečky prstů jeho. Našel si tedy střep z nádoby, aby se mohl škrábat.²⁵

²⁴*Závěť Jóbova 4*. Při třech příležitostech seslal Bůh hurikán: když se dům Jóbův zřítíl na jeho děti; když byl Jonáš objeven na lodi a když se Bůh zjevil Elijášovi na hoře Chorébu; *Tlmd jerušalmi, Berachot 9, 13c; BR 24, 4; VR 15, 1; Kohelet 6. 1*.

²⁵Midrašická citace v komentáři rabiho Izáka ha-Kohena 2, 8; *Leket midrašim 5a; Závěť Jóbova 5*; dále viz i rabi Izák 19, 21a, kde se praví: „Žádné utrpení nevyrovná se utrpení Jóbovu; Bůh seslal na něho nejméně padesát ran (*ŠR 23, 9 a Bava batra 116b*), mezi nimi i sedm různých druhů vředů“; viz *Tnchm B. III, 80; Tnchm, Kedošim 15*.

Jeho tělo hemžilo se nejrůznější havětí, leč když se některá z oněch drobných stvoření chtěla odplazit pryč, Jób je přiměl vrátit se, řka: „Pokud jsi byl poslán, zůstaň na místě, dokud Bůh neurčí jinak.“²⁶

²⁶*Závěť Jóbova 5; ARN 164*. Ve *Zjevení Pavlově (Visio Pauli) 49* se říká, že vředy vycházely z těla Jóbova jako zrna obilí a třetího dne dosahovaly velikosti kopýtek oslů. Pak následuje podivná věta: „Červi, co z nich vypadávali, měli délku čtyř prstů“. Prakticky totéž je uvedeno v *Závěti Jóbově* a v *ARN*.

V obavách, že manžel v sobě nenajde dostatek cílevědomosti, aby toto strašné strádání vydržel, mu žena jeho doporučila, aby prosil Boha o smrt, neboť pak by na onen svět odešel ještě jako člověk spravedlivý a přímý.²⁷

²⁷Midraš, který cituje rabi Izák ha-Kohen ve svém komentáři k *Jób 2, 9; Leket midrašim 5a* (text je nepřesný, správně je *לְקַבֵּל אֶת הַצֶּעֶר ... נְקִי וְצַדִּיק כֵּן ... וְלִמָּחָה אִמְרָה כֵּן*). Jób, jenž navzdory utrpení přál si pokračovat ve svých dřívějších dobročinných skutcích, navrhol svým přátelům, aby pečovali o chudé, leč oni nevěřili, že by byl Jób schopen vydržet a zachovat si zbožnost; viz výše citovanou pasáž *Leket midrašim*. Podle jiného výkladu slov Jóbovy manželky (*Jób 2, 9*) doporučovala žena Jóbovi rouhat se Bohu, neboť tak by jej okamžitě stihl nebeský trest smrti a Jób by se tak zbavil svého soužení. „Přiznej Bohu hříchy své a nenamlouvej si, že mohl by ti ulevit v utrpení tvém“; viz příslušný komentář Masnutův a následující dvě poznámky.

Jób však její radu odmítl, řka: „Jestliže jsem zůstal pevný a nevzpíral jsem se Bohu v příznivých dnech štěstěny, kdy lidé bývají spíše v pokušení Boha popírat, bezpochyby zůstanu nezlomný i ve dnech neštěstí, kdy lidé tendenci mají Boha poslouchat.“²⁸

²⁸Midraš citovaný Masnutem v komentáři k *Jób 2, 10*; viz také *Mechilta, Ba-chodeš 10, 72b; Sifrej D. 32; Midraš tanaim 26; BR 19, 12*, kde se předpokládá, že i Jóbova manželka vedla zbožný život, a tak manžela prosila, aby pokračoval ve stejném způsobu života.

Navzdory veškerému utrpení rozhodl se Jób vytrvat, zatímco žena jeho nebyla dostatečně silná, aby nesla osud svůj, podřizujíc se vůli Boží. Osud její vskutku hořký byl, neboť nucena byla přijmout službu jako nosička vody u pána, obyčejného hrubiána, jenž když se dozvěděl, že podělila se o chléb svůj s Jóbem, propustil ji. Aby uchránila muže svého od vyhladovění, ostříhala se a za vlasy svoje koupila chléb. Navíc musela za chléb zaplatit kupci, jímž nebyl nikdo jiný než sám Satan, jenž ji chtěl podrobit zkoušce.

„Kdyby sis tuhle velkou bídu nezasloužila,“ řekl jí, „nebyla by na tebe seslána.“

Slovy těmito číše přetekla. Ubohá žena již víc unést nemohla. Právě tehdy přišla za mužem svým a se slzami v očích a úpěním pověděla mu, aby zlořečil Bohu a zemřel. Jóba však slova její nikterak neznepokojila, neboť ihned uhodl, že Satan stojí za jeho ženou a svádí ji, aby tak hovořila.

I otočil se Jób k pokušiteli a pravil: „Proč nejednáš se mnou zpříma? Zanech pokoutných čachrů svých, mizero!“

Po těchto slovech se Satan Jóbovi ukázal, přiznal porážku svou a zahanbeně odešel.²⁹

²⁹*Závěť Jóbova 5-6.* Největší obětí, jakou může žena pro manžela svého vykonat, je prodat svoje vlasy; viz i *Tlmd jerušalmi, Šabat 6, 7a.*

5. Čtyři přátelé

Přátelé Jóbovi žili v různých sídlech, vzdálených od sebe navzájem tři stovky mil. Přesto se o neštěstí přítele svého, Jóba, dozvěděli současně. Každý z nich měl obrázky všech ostatních přátel zasazené do vlastní koruny, a jakmile se komukoli z nich stalo něco nepříjemného, projevilo se to na příslušném portrétu. Jóbovi přátelé se proto dozvěděli o Jóbově neštěstí ve stejné chvíli, a tudíž se mu neprodleně všichni vypravili na pomoc.³⁰ Tito čtyři přátelé navzájem byli spřízněni; každý z nich byl Jóbovým příbuzným. Elífaz, král témanský, byl synem Ezauovým;³¹ Bildad, Sófar a Elíhú byli pokrevně blízcí tak, že otcové jejich, Šúach, Naamat a Barakeel, byli syny Búzovými, což byl bratr Jóbův a synovec Abrahamův.³²

³⁰*Bava batra 16a*, kde je uvedena trochu odlišná verze (viz také Rašiho komentář), podle níž zmíněné obrazy byly vytesány na stromech; viz však *Trgm k Jób 2, 11*, kde se uvádí: „Když si Jóbovi přátelé všimli, že stromy v zahradě uschly, že se upečené maso, jež jedli, proměnilo v maso syrové, a že víno, jež pili, proměnilo se v krev, uvědomili si, že Jóba potkalo neštěstí.“ Ve shodě s touto poznámkou můžeme docela dobře předpokládat (oproti Rašimu), že v příslušné talmudické pasáži nejde o obrazy na stromech, ale o uvádání věnců a odumírání stromů.

³¹*Tnchm B. I, 166* (viz také zde I, 6: 25); *Trgm jerušalmi ke Genesis 36, 12*. Toto ztotožnění, o němž s velkou pravděpodobností věděli autoři *Septuaginty*, podle níž Jóbovi přátelé byli králové, tj. knížata edómská; viz též pozn. 3 a 14.

³²*Jelamdeni in Jalkut I, 766; Jašar, Va-jera 42b; Šekel 70; Trgm k Jób 32, 32*; viz též pozn. 3 a 14 a text III, 6: 1. Ve starších pramenech ztotožňován bývá Elíhú s Izákem (viz I, 6: 4) nebo Bileámem (viz pozn. 33), a v *Zoharu II, 166a* je označován za potomka (syna? viz *Ezechiel 1, 1*) Ezechielova, i když autoru tohoto pramenu byl znám i odlišný názor uvedený v *targumu*.

Když čtyři přátelé dorazili do města, v němž sídlil Jób, obyvatelé je odvedli za městské brány, ukázali na postavu, krčící se v dálce nad hromádkou popela, a pravili: „Tam jest Jób!“ Zpočátku jim přátelé nevěřili, a tak se rozhodli, že se na onoho muže podívají z větší blízkosti, aby si byli jeho totožností jisti. Leč zápach, který se z Jóba šířil, byl tak silný, že se k němu

nedokázali přiblížit. I nařídili vojákům svým, aby všude kolem rozprášili voňavky a vonné látky. Když muži vykonali příkazy jejich, přátelé se k vydědenci přiblížili natolik, že jej poznali.

„Jsi to vskutku ty, Jóbe,“ oslovil jej jako první Elífaz, „král, jenž roven je nám postavením svým?“

Když Jób přisvědčil, že je tomu tak, všichni přátelé se slzami v očích hořce zabědovali a společně se jali zpívat žalozpěvy, k nimž se sborově přidala vojska tři králů, Elífaze, Bildada a Sófara. Poté opět promluvil Elífaz, zarmoucen posteskl si nad Jóbovým neštěstím a vzpomínal na zašlou slávu přítelovu. Po každé větě zopakoval refrén: „Kam poděla se nádhera a honosnost trůnu tvého?“

„Když ztichnete,“ pravil Jób poté, co vyslechl si pláč a bédování Elífazovo a jeho společníků, „ukáži vám trůn svůj a honosnost slávy jeho. Králové zemrou, vladaři se vytráčí jako dým, hrdost a lesk jejich pomínou jako stín, který přeběhne po zrcadle, leč království mé trvat bude navěky a navždy, neboť sláva a vznešenost vyzáruje z vozu Otce mého.“

Slova tato rozhněvala Elífaze, jenž obrátil se ke společníkům svým a vyzval je, aby nechali Jóba jeho osudu a šli si svou cestou. Bildad se však snažil tlumit hněv jeho. Připomněl mu, že člověku tak neobyčejně zkušenu, jako je Jób, měli by poskytnout trochu útěchy. I obrátil se Bildad k trpícímu a položil mu množství otázek, jimiž se pokoušel obnovit Jóbovu přičetnost. Chtěl se od Jóba dozvědět, jak k tomu došlo, že Bůh, v něhož Jób stále vkládal naděje své, stihl jej takovým utrpením. Ani král z masa a kostí by totiž nepřipustil, aby tak strašně strádal služebník, jenž sloužil mu s velkou oddaností. Bildad měl navíc v úmyslu vytáhnout z Jóba i informaci o pohybech těles nebeských.

Jób však měl na tyto otázky jedinou odpověď: ať už se moudrost Boží projevuje v neživé přírodě nebo mezi zvířaty nebo ve vztazích k ostatním lidem, nemůže jí člověk porozumět. „Abych ti však dokázal,“ pokračoval Jób, „že jsem zcela při smyslech, poslechni si otázku, kterou ti položím. Pevná strava a tekutiny se uvnitř člověka spojují, aby se opět od sebe oddělily, když tělo opouštějí. Kdo ovlivňuje jejich rozdělení?“ A když Bildad přiznal, že na to neumí odpovědět, zvolal Jób: „Když nejsi schopen porozumět změnám ve vlastním těle, jak mohl bys porozumět pohybům planet?!“

Poté, co Jób takto promluvil k Bildadovi, Sófara usoudil, že utrpení Jóbovu mysl nijak neovlivnilo, a tak se zeptal, zda by nemocný neudělal svolení své s léčbou, kterou by mu zajistili lékaři tři králů, jeho přátel. Jób nicméně nabídku jejich odmítl.

„Léčbu, obnovu a návrat můj,“ odvětil Jób, „má v rukou Bůh, Stvořitel všech lékařů.“

Zatímco tři králové takto s nešťastníkem rozmlouvali, objevila se – v rozedraných šatech – Jóbova žena Sitidos, vrhla se k nohám přátel manželových a v slzách zvolala: „Elífazi, a vy, ostatní Jóbovi přátelé, pamatujete, jaká kdysi byla jsem a jak nyní změněna jsem, když předstupuji před vás v hadrech a cárech?“

Pohled na onu nešťastnici je tak hluboce dojal, že propukli v pláč a nebyli schopni vypravit ze sebe ani slovo. Elífaz však svlékl purpurový královský plášť svůj a přehodil ho ubožačce přes ramena. Sitidos požádala tři krále o jedinou laskavost: aby nařídili vojákům svým odklidit trosky domu, pod nimiž zavaleny byly děti její, neboť zajistit chtěla ostatkům jejich důstojný pohřeb. Leč když vydali králové příslušné rozkazy vojákům svým, Jób se postavil na odpor.

„Není třeba dělat zbytečnou práci,“ zadržel je, „neboť děti moje tam nenajdete. Přebývají totiž v bezpečí s Hospodinem a Stvořitelem svým.“

I usoudili králové opět, že přítel jejich přišel o rozum. Leč Jób povstal, modlil se k Bohu, a když dokončil přímělnou modlitbu svou, pokynul přátelům svým, aby popatřili směrem východním. I pohlédli přátelé jeho, kam ukazoval jim, a hle, jeho děti tam stály vedle Vládyce nebes, s korunami slávy na hlavách svých. Sitidos se vrhla tváří k zemi a zvolala: „Nyní vím, že památka moje přebývá u Hospodina!“

Po těchto slovech vrátila se žena do domu pána svého, odkud na určitou dobu odešla, byť to bylo proti Jóbově vůli, neboť zakázal jí manžel vycházet. Báł se totiž, že si ji tři králové odvedou s sebou. Večer Sitidos ulehla ke spánku vedle žlabu pro hovězí dobytek, leč již nikdy nevstala. Zemřela vyčerpáním. Lidé ve městě nesmírně truchlili nad ztrátou její a složili k počtě její žalozpěv, který zaznamenali a zapsali.

6. Jóbovi je opět požehnáno

Vzhledem k tomu, že Jób neustále prohlašoval, že je nevinný, stále více se přátelé Jóbovi utvrzovali v závěru, že Bůh jej potrestal za hříchy jeho, a tak se zlostně připravovali, že ponechají jej osudu jeho. Zvlášt' Elíhú nechal se ovlivňovat Satanem, pronášel vůči trpícím ohavné odsudky a kritizoval jej dokonce i za jeho neotřesitelnou důvěru v Boha. Tehdy zjevil se jim Hospodin – nejprve Jóbovi, jemuž vysvětlil, že se Elíhú mýlí, neboť kritická slova jeho vnukl mu Satan.

Poté se zjevil Elífazovi, jemuž řekl: „Ty i tvoji přátelé Bildad a Sófar spáchali jste hřích, neboť neříkali jste pravdu služebníkovu mému, Jóbovi. Povstaňte a dovolte mu, aby přinesl mi za váš hřích oběť. Jen kvůli němu upustím od záměru zahubit vás.“

Obětinu, kterou Jób přinesl za přátele své, Bůh vděčně přijal. I zapěl Elífaz chvalozpěv díkůvzdání Hospodinovi, že prominul mu i jeho dvěma přátelům trest za přestoupení. Zároveň však ohlásil odsouzení Elíhúovo, neboť ten se stal nástrojem Satanovým.

I ukázal se Bůh znovu Jóbovi, dal mu opasek sestávající ze tří stuh a pokynul mu, aby se jím opásal. Jen si ho Jób nasadil, veškerá bolest odstoupila od něho a vytratila se dokonce i samotná vzpomínka na tuto bolest. Navíc mu Bůh umožnil, aby spatřil všechno, co bylo, a všechno, co nastane.³³

³³*Závět' Jóbova 7-9.* Přestože se přátelé dostavili z různých míst, všichni se sešli ve stejnou chvíli u brány města, v němž sídlil Jób; viz *Bava batra* 16b. Ti, kteří navštíví dům zármutku, nesmějí promluvit, dokud nejprve nepromluví samotní truchlíci. Jóbovi přátelé toto pravidlo respektovali, a proto mlčeli, dokud Jób nepromluvil; viz *Mo'ed katan* 28b; viz též *Tlmd jerušalmi* 3, 82d a *ARN* 37, 111-112. Dokud přátelství mezi Jóblem a jeho přáteli zůstávalo neporušené, Satan neměl nad Jóblem žádnou moc; jakmile se však mezi nimi objevila závist, žárlivost, spory a svár, Satan měl již volné ruce. Jakmile však bylo pouto starého přátelství znovu navázáno, Bůh vrátil Jóbovi jeho ryzí velikost; viz *PR* 38, 167a; *Agadat Be-rešit* 28, 57; midrašická citace z *Masnut k Jób* 30, 1, jež vrhá trochu světla na příběh vyprávěný ve spise *Závět' Jóbova*. – Představa, podle níž člověk (neboť nezná ani sám sebe) nemůže pochopit skutky Boží, se v židovské literatuře objevuje zcela běžně; viz též *Kniha moudrosti* 9, 15-16; *Filón (De migratione Abrahami* 24; *De somniis* 1, 10 a 36); *Judit* 8, 14; *4 Ezdráš* 4, 10 (to nemá, jak je patrné z paralel, nic společného s představou člověka jako mikrokosmu, jak se domnívá Hermann Gunkel; v původním hebrejském textu spisu *4 Ezdráš* s velkou pravděpodobností stojí דבריים הגדולים עמך = quae tua sunt tecum coadulescentia); viz *Sanhedrin* 39a; Ibn Ezra: *Jesod mora* 1, 16b. – Na rozdíl od popisu Jóbovy chudoby, o níž se hovoří v *Závěti Jóbově*, se v některých rabínských pramenech tvrdí, že Jób trpěl nepopsatelnou tělesnou bolestí, nikoli však chudobou (viz též zde pozn. 24-26); viz *Bava batra* 117a a *ŠR* 31, 21. Naprosto odlišné pojetí však nabízí *Tnchm B. III, 8* a *Tnchm, Kedošim* 15. – Představu, podle níž Elíhú nástrojem jest Satanovým, je třeba srovnat s názorem rabiho Akivy, podle něhož je Bileám totožný s Elíhúem; viz také *Tlmd jerušalmi, Sota* 5, 20d; dále viz i pozn. 38, kde je zmíněna odměna, určená pro tři přátele Jóbovy.

Poté, co Jób trpěl sedmidílnou bolestí po sedm let,³⁴ bývalá síla jeho byla mu vrácena. Se třemi přáteli svými vrátil se do města a obyvatelé města uspořádali slavnost na jeho počest ke

slávě Boží. Všichni přátelé se k Jóbovi opět přihlásili a Jób se začal věnovat své původní činnosti, tedy péči o chudé, k čemuž mu lidé kolem něj poskytli hmotné a finanční prostředky.

³⁴*Závěť Jóbova 7; Zjevení Pavlovo (Visio Pauli) 49.* V těchto pramenech se hovoří o třiceti letech, ale podle pojetí rabínů šlo jen o jeden rok; viz *Edujot 2. 10*; viz také zde pozn. 27 k III, 1: 3.

„Dejte mi, každý z vás,“ řekl jim Jób, „ovci k oblečení chudých a čtyři stříbrné nebo zlaté drachmy k uspokojení jejich ostatních potřeb.“

Hospodin mu požehnal a o pár dní později se jmění Jóbovo oproti období před neštěstím, jež ho stihlo, zdvojnásobilo. Vzhledem k tomu, že v letech zkoušek Sitidos zesnula, Jób se znovu oženil. Jeho druhou ženou stala se Dína, dcera Jákobova, jež porodila mu sedm synů a tři dcery.³⁵

³⁵*Závěť Jóbova 1, 10-11.* Pokud Bůh po čase udělí dar dodatečný, má to větší význam, než to, co člověk dostal do vínku; Jóbovi bylo sedmdesát let, když mu k tomu Bůh přidal ještě dvojnásobek let, a tak se Jób dožil dvou set a deseti let; viz *BR 41, 4; DR 1, 31*; viz též zde pozn. 3 a tam citované prameny (viz též Efrém Syrský k *Jób 42, 16*), jež se týkají Jóbova věku a jmění; dále viz *Závěť Jóbova 12.* „Když nadešel čas, aby zbaven byl utrpení svého, Jób se zvedl z místa svého a setřásl ze sebe prach, jako když kohout povstává z hromady hnoje“; viz *Tehilim 103, 344*; midraš v *Jalkut ha-Machiri k Žalmu 146, 281.* Ohledně výrazu ונהדרתי („a stal se novým člověkem“) použitého v *Tehilim*, viz též *Tnchm, Noach 5*, kde se píše o třech mužích (Noe, Daniel a Jób), kteří se dožili chvíle, kdy spatřili nový svět; viz též *BR 30, 8* (viz také paralelní pasáže citované Theodorem) a *Tnchm B. I, 180.* Ohledně Díny viz zde I, I, 6: 18 a prameny z *Tlmd bavli, T. jerušalmi* a *BR* citované v pozn. 3; viz rovněž *Trgm k Jób 2, 10.*

Jób měl ve všech životních etapách jen jednu ženu, neboť říkával: „Kdyby bylo zamýšleno, aby měl Adam deset žen, Bůh by mu je dal. Přidělena však byla mu jen jedna žena, čímž Bůh naznačil, že bude mít jen jednu, a proto i mně stačí jen jedna žena.“³⁶

³⁶*ARN 2, 9*; viz též Ginzberg: *Unbekannte Sekte 184.* I když jeho vrstevníci vedli zhýralý, prostopášný život, Jób byl tak cudný, že na neprovdanou ženu nikdy ani nepohlédl; viz *Bava batra 15a a 16a* (Abraham byl ovšem ještě cudnější, neboť si nikdy ani nevšiml vnaď své vlastní manželky; viz také zde I, 5: 12); *Tnchm B. I, 170*; výše citovaná pasáž *ARN*, ale také *ARN, 1. verze 2, 13.*

Když po dlouhém a šťastném životě Jób cítil, že konec jeho se blíží, shromáždil kolem sebe děti svoje a vyprávěl jim příběh života svého. Když domluvil, napomenul děti těmito slovy: „Vězte, že umírám, ale vy mne zde zastoupíte. Nezklamte Hospodina, buďte velkorysé k chudým, jedněte se slabými ohleduplně a neberte si za manželky dcery pronárodů.“

Poté rozdělil majetek svůj mezi syny své, zatímco dcerám dal to, co cennější jest než veškeré pozemské bohatství. Každá z jeho dcer dostala totiž jednu stuhu z nebeského opasku, který Jób obdržel od Boha. Tyto stuhy měly kouzelnou moc. Jakmile se majitelka stuhy opásala, proměněna byla ve vyšší bytost, vybavenou hlasem serafů a schopnou zpívat chvalo zpěvy jako andělé.

Po tři dny ležel Jób na loži svém. Byl nemocný, ale netrpěl, neboť nebeský opasek chránil jej před bolestí. Čtvrtého dne spatřil anděly, kteří sestoupili, aby odnesli duši jeho. I povstal Jób z lože svého a podal kitharu nejstarší dceři své, Jemímě, což znamená „den“, kadidelnici dceři prostřední, Kesíji, což znamená „vůně“, a činely nejmladší, třetí dceři, Amaltheji, což znamená

„roh“, a vyzval je, aby uvítaly anděly za zvuků hudby. I hrály a zpívaly dcery jeho a velebily Hospodina posvátným jazykem. Pak objevil se ten, jenž sedí ve voze velikém, políbil Jóa, odjel východním směrem a duši jeho vzal s sebou. S výjimkou tří dcer Jóbových je nikdo neviděl odjíždět.

Zármutek lidí, zejména chud'asů, vdov a sirotků, byl nezměrný. Tři dny neodhodlali se lidé k tomu, aby tělo pohřbili, neboť smířit se nemohli s myšlenkou, že odloučit se musejí od dobrodince svého. Vzhledem k Jóbově zbožnosti nebude jméno Jób nikdy zapomenuto a nikdy nepomine,³⁷ a proto, za soucit jejich v dobách těžkých, odškodnil Bůh i tři přátele. Jména jejich zůstala zachována, trest v pekle byl zrušen a vrcholem všeho bylo, že Bůh na všechny tři vylil Ducha svatého.³⁸

³⁷*Závěť Jóbova* 11-12. Dále se zde uvádí, že tyto magické stuhy Jóbovi umožňovaly okamžité uzdravení (viz i pozn. 35). Jména Jóbových tří dcer jsou vysvětlena v *Bava batra* 16b a *Trgm k Jób* 42, 14. Jemíma znamená „krásná jako den“; Kesía znamená „znamenitá jako aromatická kasie“; Keren ha-púk znamená „překrásná jako šafrán“ nebo (jako v targumu) „jako diamant“ (כֹּרֶן = כֹּרֶן). V *Septuagintě* se Keren ha-púk vysvětluje jako „roh Amalthein“ či „Amalthein roh hojnosti“ (Amaltheia v řecké mytologii byla božská koza, která kojila malého Dia), což je založeno na ztotožnění „púk“ v Talmudu s (bájným?) druhem antilopy. Je dosti nejisté, zda lze Amaltheiu nějakým způsobem spojovat s Amtelaj, Abrahamovou matkou (viz zde pozn. 6 k I, 5: 2).

³⁸*Kohelet* 7, 2; viz též pozn. 33 (závěr). K těm, kteří se chovají soucitně k bližním svým, projevují nebesa milosrdenství; Bůh byl milostivý k Jóbovi, neboť se modlil k Bohu za svoje přátele; viz *PR* 38, 165a; *Tnchm B. I*, 104; viz též pozn. 33. Podle jedné poznámky rabiho Akivy se Jób kál, leč odměněn Bohem byl za své zbožné skutky, jež vykonal v předešlých letech, dřív než stížen byl utrpením; viz *Kohelet* 7, 8; *Rút raba* 3, 13; *Tlmd jerušalmi, Chagiga* 2, 77a (správně je מצורה, ne תשובה). Názory rabínů na Jóbovu zbožnost před zatěžkávací zkouškou se značně různí (viz také pozn. 3). Raban Jochanan, jenž považuje Jóa za židovského mudrce, na něho pohlíží nejpříznivěji, neboť Jób v dodržování příkázání Písma předčil i Abrahama; viz *Bava batra* 15b; viz také *BR* 30, 8. Všichni se však shodnou v tom, že byl podroben zkoušce, neboť byl shledán nevyhovujícím. Raban Jochanan dokonce říká, že některá Jóbova slova byla natolik rouhavá, že kdyby nebyla zapsána v Bibli, vůbec by nebylo dovoleno je vyslovit; viz *Bava batra* 16a; viz i *Leket midrašim* 5a a zmíněnou pasáž *Bava batra*, kde je Jób přísně kritizován rabínem, jenž říká: „Jóbova ústa měla by být naplněna prachem za to, jaká urážlivá slova pronášel proti Bohu.“ – Zjevení, jež Bůh Jóbovi poskytl, prokázala, jak nerozumný byl Jób, když shledával chyby v Božím výkonu spravedlnosti; ukázala, jak málo Jób porozuměl tajemství přírody nebo smyslu vlády Boží moudrosti v dějinách lidstva; viz midraš uvedený v *Jalkut ha-Machiri, Žalm* 146, 281 a midrašický pramen citovaný v rabi Izák ha-Kohen k *Jób* 11, 7; viz též *Leket midrašim* 6b. V *Závěti Jóbově* je naopak Jób představen v jiném světle; je oslavován za svoji pevnost a zbožnost v čase strádání. Toto pojetí je však naprosto neznámé ve starší rabínské literatuře; viz též následující poznámku.

Avšak Satan, příčina Jóbových útrap, svržen byl Hospodinem z nebes, neboť poražen byl Jóblem, jenž uprostřed muk svých za všechno, co mu pokušitel učinil, děkoval Bohu a chválil Hospodina.³⁹

³⁹*ARN* 164. Legenda o Jóbovi je v této pasáži přímo či nepřímo ovlivněna spisem *Závěť Jóbova* (využity byly arabské prameny, jejichž autoři vyprávějí o Jóbovi velice zevrubně a jsou obeznámeni s obsahem spisu *Závěť Jóbova*; viz také Grünbaum, Max: *Neue Beiträge zur semitischen Sagenkunde* 262-271; Apt, Naftali: *Die Hiobzählung in der arabischen Literatur*); zde se obsah liší od rabínských verzí (viz také předcházející poznámku) v tom, že

se zdůrazňuje Jóbova neochvějnost. Havěť, jež pokryla Jóbovo tělo je zmíněna jen zde a v *Závěti Jóbově*. Na rozdíl od *ARN* se v Talmudu hovoří o Satanovi pochvalně, neboť ke své touze podrobit Jóba zkoušce byl motivován z dobrých pohnutek – obával se totiž, že by Bůh mohl upřednostňovat Jóba před Abrahamem, a tak se pokusil otestovat Jóbovu mravní sílu; viz *Bava batra* 16a. – Akcenty v knize *Jób, Přísloví a Žalmy* se shodují, protože jejich autoři prožívali podobné osudy. Jób byl pokořen, a nakonec byla obnovena jeho sláva; podobné to bylo s Davidem (viz zde pozn. 96 k IV, 4: 9) a Šalomounem, jenž byl na jistou dobu zbaven trůnu (viz také IV, 5: 11), ale později se opět ujal královského úřadu; viz *ŠirhšR* (Grünhutovo vydání 9a), kde je využit Masnutův komentář k *Jób* 3, 1. A Jób se podobá Davidovi i v jiných ohledech, neboť oba – podobně jako Jeremjáš v pozdním období – prokleli den, kdy se narodili, i když je k tomu vedly různé pohnutky: Jób tak učinil kvůli svému utrpení (*Jób* 3, 3); Jeremjáš kvůli neštěstí, jež v jeho době sesláno bylo na Izrael (*Jeremjáš* 20, 14); David kvůli hříšnosti člověka (*Žalm* 51, 7); viz *Jalkut ha-Machiri* k *Žalmu* 51, 281. – Stejně tak i v *ARN* zmiňování jsou andělé, kteří se jali modlit k Bohu (tak je třeba vysvětlit výraz קשר תפלה; viz také הספד קשר v *Tlmd jerušalmi*, *Joma* 1, 38b; avšak překlad „uvázali magický uzel tefilin před Bohem,” viz Kohler, Kaufmann: *The Testament of Job: an essene midrash on the Book of Job* 290, nelze brát vážně) za Jóba, načež se Bůh nad Jóbem smiloval. Magický opasek zmiňovaný v *Závěti Jóbově* představuje zvláštní aplikaci motivu „nebeských darů“, který je v legendách běžně používaný (viz také Günter, Heinrich: *Die christliche Legende des Abendlandes*, heslo „Himmelgabe“). Patrně může jít o narážku na *Jób* 40, 7 („opásej si bedra jako muž...“).